

# Pretoriana



TYDKSRIF VAN DIE GENOOTSKAP OUD-PRETORIA  
(PRETORIASE HISTORIESE VERENIGING)

JOURNAL OF THE OLD PRETORIA SOCIETY  
(THE PRETORIA HISTORICAL ASSOCIATION)

Prys R 4,00 PRICE

PRETORIANA nr/no.96 - November 1989

Bestuurslede van die Genootskap Oud-Pretoria (die Historiese Vereniging van Pretoria) op 1 November 1989

Dr.N.A.Coetzee, voorsitter, telefoon 46 3142

Mnr.W.J.Punt, ondervoorsitter, bewaring van geboue

Mev.M.L.Willmer, sekretaresse, telefoon 70 3052

Mnr.R.L.M.Cloete, verteenwoordiger van die Stadsraad van Pretoria

Mev.M.Andrews, organisasie van toere

Mnr.T.E.Andrews, "Nuusbrief", bewaring van begraafplase

Mev.M.Bees, posbestellings

Mev.A.Dreyer, argief

....., organisasie van byeenkomste

Dr.C.de Jong, redaksie van "Pretoriana", tel.348-3111

Mnr.D.Panagos, forte

Mnr.C.J.Reinecke, penningmeester

Mnr.E.Zapke, skooltuinwedstryde

Die posbusnommer van die sekretariaat is 4063, Pretoria 0001.  
The post office box of the Society is 4063, Pretoria 0001.

Die telefoonnommer van die sekretariaat is (012) 70 3052.  
The telephone number of the secretariat is (012) 70 3052.

#### "PRETORIANA - AFRICANA"

Offer to sell back-copies of "Pretoriana"

Can you buy a history book with illustrations for under R50?  
NO!

But you can purchase over 3000 pages of Pretoria history for R20,00. Contact Anton Jansen at telephone number (012) 9089406 after office hours or at (012) 70 6456 during office hours to arrange for a set of "Pretorianas" to be collected by you or delivered to you- Only a few copies are now out of stock. You need not be a member of our Society.

You can also obtain separate copies, issued before 1985, at R1,00 each, if available.

Anton Jansen's postal address is P O Box 33 704, Glenstantia, Pretoria 0010.

TABLE OF CONTENTS / INHOUDSOPGAWE	Page/ bladsy
From the editor / Van die redakteur	2
The Old Pretoria Society / Die Genootskap Oud-Pretoria	3
J.Ploeger, "Veertig jaar Genootskap Oud-Pretoria (3) - Die tydperk 1969-1973"	3
Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg-Maatschappij	12
Amptelike aanbieding van die jubileûmboek "NZASM 100"	14
Stadswapen van Pretoria	16
Nuwe stadswapen (uit "Toria")	16
John D.Bodel, "The Coat of Arms and other heraldic symbols of the City of Pretoria"	18
Argitekthe in Pretoria (1)	31
J.Ploeger, "Die argitek Johannes Rienk Burg, 1874-1961, sy werk en sy vennote"	31
Nedbank 1888-1988	38
C.de Jong, "Uit die geskiedenis van die Nedbank (2) - Die eerste tydperk van die Nederlandsche Bank voor Zuid-Afrika, 1888-1910"	38
Afrikanerboere in Oos-Indië	46
C.de Jong, "Die blanke boere in Oos-Indië, onder wie die laaste Afrikaners van Ceylon, 1903-1962 (4) - Opkoms, bloei en ondergang van die Generaal-de-Wet- plaas "	46
Ander artikels en bydraes	67
L.A.Möller, "Sensitizing namers and naming authorities/ Sensitiserings van naamgewers en naamowerhede"	67
A.van Zyl, "History of Westfort Hospital"	75
Uit die tydskrifte / From the journals	78
Prof.F.J.Pretorius oor die stamvader van die familie Pretorius in Suid-Afrika, in "Historia"	78
100 jaar Sankt-peters-kerk te Pretoria, uit "Brucka"	80
Boekbespreking	81
Andrews, Tom, and/en J.Ploeger, "Street and place names of Old Pretoria / Straat- en plekname van Ou-Pretoria" bespreek deur C.de Jong	81

PRETORIANA Nr.96 - November 1989

From the editor

Old Pretoria Society - Dr.J.Ploeger contributes his third article describing the history of our Society, in 1969-1973.

NZASM - Reportage of the official handing-over of the centenary book "NZASM 100" at Pretoria on 21 March 1989

Coat of Arms of Pretoria - Announcement in "Toria" of the alteration in the Coat, and a paper of Mr.J.D.Bodel on the history of its coming into being and its incorrectness

Architects in Pretoria - Dr.J.Ploeger offers a survey of Mr. J.R.Burg's career and of the firm which he founded, that designed many important buildings in Pretoria.

Nedbank (2) - The early history of the "Nederlandsche Bank voor Zuid-Afrika" in 1888-1910, written by C.de Jong

Afrikaners in Java (4) - Rise, prosperity and destruction of the General de Wet farm, 1904-1945, written by C.de Jong

Other articles and contributions

Naming - Dr.L.A.Möller has lectured to our Society on "Sensitizing of namers and naming authorities"; sensitizing means here making sensitive.

Westfort - Of Dr.A.van Zyl is the contribution on Westfort Hospital close to Pretoria.

From the journals

From "Historia" (Pretoria) is the summary of Professor F.J.Pretorius' article on the ancestor of the Pretorius family in South Africa.

The Lutheran congregation at Pretoria celebrates this year its centenary. Therefore an article on its history in "Brucka" which appears here in translation.

Book review - Review of Tom Andrews and Jan Ploeger, "Street and place names of Old Pretoria", Pretoria 1988

VEERTIG JAAR "GENOOTSAP OUD-PRETORIA" (3). DIE TYDPERK 1969-1973, m.a.w. tot die einde van die eerste notuleboek (A1266)  
 deur Kol. Dr. Jan Ploeger

1. Vergaderings in 1969.

Volgens die notule van die bestuursvergadering van 15 Januarie 1969 is die vereniging "Vriende van die Museum", met mnr. I.T. Meyer as voorsitter, op 5 November 1968 gestig. Besluit is om mnr. (later Dr.) J.H. Snyman op die jaarvergadering as argivaris aan te stel.<sup>1)</sup> (Met die museum is NASKO bedoel - red.)

Die jaarvergadering is op 24 April 1969 gehou. Mnr. J.P. Snyman, senior dosent in argitektuur aan die Universiteit van Pretoria, het oor die kultuurhistorikus en bewaring van historiese geboue gepraat. Hy het o.m. verklaar:

"Die gemeenskap het werklik nie veel erg aan al die gedoe oor historiese geboue en monumente; die Genootskap staan in die gemeenskap se pad - hy is lastig in die oë van die 'voortstrewendes'."

Op die vergadering is die volgende bestuur vir 1969 verkies: mnr. N.L.P. van der Walt (voorsitter), prof. Dr. P.C. Coetzee (onder-voorsitter), mnr. P.O. Kraamwinkel (sekretaris), prof. Dr. F.J. du Toit Spies (hulpsekretaris, redakteur), mnr. W.H. Kruger (penningmeester), mnr. J.H. Snyman (argivaris). Lede: mnr. T.E. Andrews, Dr. N.A. Coetzee, maj. N.M. Lemmer, mnre. W.J. Punt, H.M. Rex, W.S. Robertson, E. de V. Stegman.<sup>2)</sup>

In die jaarverslag oor 1968 is allereers die heengaan van twee bestuurslede, t.w. Dr. T.S. van Rooyen en mnr. C.A. Cilliers herdenk.<sup>3)</sup> Met betrekking tot laerskooltuine het mnre. H. Bruins-Lich en H. Minnaar (Inspekteur van Skole) as beoordelaars opgetree. Die eerste prys is aan die Laerskool Rachel de Beer toegeken. 'n Memorandum oor snelweë (bewaring, historiese geboue, tradisionele atmosfeer) is by die stadsraad ingedien. 'n Mosie i.v.m. die instandhouding van die Ou Begraafplaas (Kerkstraat) is ingedien. Met die omheining sal die vier toegangshekke name ontvang. Die stadsraad oorweeg die saak. Vir die opelugmuseum (NASKOM) is 'n terrein verkry en op 5 November 1968 is die vriendekring vir NASKOM deur die Genootskap gestig. Die woonhuis van genl. Nicolaas J. Smit is in 1968 gesloop. Die voordeur is deur die Genootskap gered en vir bewaring aan die Laerskool Generaal Nicolaas Smit oorhandig. 'n Vaarwelfunksie vir Dr. G. Rissik, wat saam met mej. Jacobs (van die S.A. Reserwebank) uitgetree het, word beplan.<sup>4)</sup>

Die volgende bestuursvergadering is op 17 Junie 1969 gehou. Mnr. Snyman het verklaar dat, ten opsigte van die Genootskap se argief, akkommodasie en katalogisering gebiedend is. Gevolglik het hy tydelike oorplasing uit die Staatsbiblioteek na die Staatsargief voorgestel om ordening te vergemaklik. Die Genoot-

skap het 'n kamer in die Melrosehuis aangevra om te vergader en om argiefstukke uit te stal en so 'n versoek aan die stadsraad gerig. Mnr. Robertson het 'n pleidooi vir die behoud van die Ou Nederlandse Bankgebou gelewer.<sup>5)</sup>

Op die bestuursvergadering van 27 Augustus 1969, is - op versoek van die stads-klerk - die benaming vir die hoofhekke van die Ou Begraafplaas, t.w. die Paul Krugerhek, die Heldehek, die Stigtershek en die Stadsburgershek, skriftelik aan hom voorgelê. Daar is besluit dat die voorsitter en sy gade 'n krans by die Krugerstandbeeld sal lê. 'n Pleidooi vir die bewaring van die Griekse kerk in Proesstraat is deur mnr. Paul Voetsas gelewer. Aangesien die grond verkoop is, kan die Genootskap weinig doen. Sowel "Jess Cottage" as die huis van wyle C.J.J. Joubert, by Elandspoort, is gesloop. Die muurpaneel van die huis word deur die provinsiale owerhede bewaar.<sup>6)</sup>

Op die bestuursvergadering van 5 November 1969 is besluit om die Genootskap se argiefstukke tydelik na die Staatsargief oor te plaas. Vermeld is dat die NZASM-brug by die Fonteine gevaar staan om gesloop te word. In verband met die bewaring van die Ou Nederlandse Bankgebou het 'n reddingskaking tussen die Stigting Simon van der Stel, die Krugergenootskap, die Nasionale Kultuurhistoriese Museum, die Vereniging van Argitekte, die Afrikaanse Kultuurraad en die Genootskap tot stand gekom.<sup>7)</sup>

## 2. Vergaderings in 1970.

Besluit is om 'n gedenkplaat by die reeds genoemde NZASM-brug op te rig. Verder is op dieselfde bestuursvergadering van 4 Februarie 1970 besluit dat die "verenigde front" in verband met die redding van die Ou Nederlandse Bankgebou op 14 April 1970 gehou sou word. Mnr. W.J. Punt het verklaar dat die saak in verband met die behoud van die voormalige Staatsgimnasium ook geopper moet word. Die deure en vensters van die vroeëre kerk op Kerkplein is geskenk aan die Kerkmuseum van die Nederduitse Hervormde Kerk, Jacob Maréstraat, Pretoria.<sup>8)</sup>

Die jaarverslag is tydens die jaarvergadering op 28 April 1970 ter tafel gelê. Die volgende bestuur is vir 1970 verkies: mnr. N.L.P. van der Walt (voorsitter), prof. Dr. P.C. Coetzee (onder-voorsitter), mnr. P.O. Kraamwinkel (sekretaris), prof. Dr. F.J. du Toit Spies (hulpsekretaris), mnr. J.D. Bodel (penningmeester), mnr. W.H. Kruger (argivaris). Lede: mnr. T.E. Andrews, Dr. N.A. Coetzee, maj. N.M. Lemmer, mnr. W.J. Punt. Mnr. R.S. Fair het 'n lesing, "Pretoria - A theatre of war" gehou en hoofsaaklik by die beleg van Pretoria (1880-1881) stilgestaan.<sup>9)</sup>

Op die bestuursvergadering van 9 Junie 1970 het o.m. die volgende aangeleenthede onder bespreking gekom. Allereers is 'n venster van die voormalige kerk op Kerkplein aan die Nasio-

nale Kultuurhistoriese en Opelugmuseum geskenk. Die aksiegroep wat i.v.m. die bedreigde Staatsgimnasium en die Ou Nederlandse Bankgebou deur die Genootskap in die lewe geroep is, het vrugtelose pogings aangewend om dié twee geboue van slooping te red. 'n Argiteksmodel van die Staatsgimnasium sal in die hoofgebou van die Departement van Poswese uitgestal word. Boufragmente van die Staatsgimnasium sal bewaar word. Die eienaars van die Operahuis wil die gebou sloop, maar die voorgewel opknap en behou.

Jan F.E. Cilliers se huis (Kotzéstraat 166) word gesloop en die eienaars is bereid om 'n gedenkplaat in die nuwe gebou aan te bring. In verband met die voormalige woonhuis van genl. Nicolaas J. Smit is die Wesleyaanse kerk moontlik daarvoor te vinde dat 'n gedenkplaat op die eiendom op die hoek van Andriessen Visagiestraat aangebring word. Daar het die woonhuis vroeër gestaan.<sup>10)</sup>

Op die bestuursvergadering van 12 Augustus 1970 is o.m. besluit dat die voorsitter 'n krans by die Krugerstandbeeld sal lê.<sup>11)</sup> Die volgende bestuursvergadering is op 4 November 1970 gehou. I.v.m. die NZASM-brug is meegedeel dat dit wil voorkom of die boë aan die westekant van die pad deur die Fonteinedal behoue sal bly. 'n Gedenkplaat kan aan die Wesleyaanse kerk aangebring word. Verder is besluit om die Raad op Atoomkrag te vra wat die planne met die woonhuis van wyle Dr. Gustav Schoeman Preller is.<sup>12)</sup>

### 3. Vergaderings in 1971.

Op die bestuursvergadering van 3 Februarie 1971 is bekend gemaak dat die eerste, tweede en derde prys in die skooltuinwedstryd onderskeidelik deur die volgende laerskole gewen is: Rachel de Beer, Die Poort, Waterkloof (Engels medium). Sertifikate van verdienste is aan die volgende laerskole toegeken: Danie Malan, Generaal Jacques Pienaar, Irene, Pretoria-Oos, Rietondale Primary, Totiusdal, Voorpos en Voortrekker-Eeufees.<sup>13)</sup>

Die jaarvergadering is op 15 April 1971 gehou. In die jaarverslag is o.m. vermeld dat die ordening en indeksering van die argief in 1971 voltooi sou word. In die Melrosehuis is geen kamer vir die Genootskap beskikbaar nie. 'n Gedenkplaat sal aangebring word op die plek waar Jan F.E. Cilliers se huis gestaan het.<sup>14)</sup> Verder sou 'n plaat aangebring word waar genl. N.J. Smit se woning gestaan het. Om bewaring te bevorder en slooping teen te gaan, is die volgende tien organisasies se hulp ingeroep: Die Federasie van Belastingbetalersvereniging, die Genootskap Oud-Pretoria, die Historiese Genootskap van Suid-Afrika, die Krugergenootskap, die Nasionale Kultuurhistoriese en Opelugmuseum, die Pretoriase Publisiteitsvereniging, die Stigting Simon van der Stel, die Studiegroep van Pretoriase Argitekte en die Transvaalse Provinsiale Instituut van Argitekte.

Deputasies na Sy Edele Administrateur S.G.J. van Niekerk in verband met die Ou Nederlandse Bankgebou was nie suksesvol nie. 'n Deputasie na Sy Edele Minister M.C.G.J. van Rensburg (Pos-en Telegraafwese) met betrekking tot die Staatsgimnasium was sonder welslae. Sukses is behaal met betrekking tot die Lewis-en Marksgebou oorkant die ou mark (vandag: Strijdomplein). Die Genootskap bly in noue voeling met die Advieskomitee vir Hoofstadbeplanning en met ander liggame in verband met die ontwikkeling aan die westekant van Kerkplein.<sup>15)</sup>

Op die jaarvergadering van 15 April 1971 is 'n aantal gewysigde grondwetartikels aanvaar en is die volgende bestuur vir 1971 verkies: mnr. N.L.P. van der Walt (voorsitter), prof. Dr. P.C. Coetzee (ondervoorsitter), prof. Dr. F.J. du Toit Spies (redakteur), mnr. J.D. Bodel (penningmeester), mnr. J.H. Snyman (argivaris) en mnr. P.O. Kraamwinkel (sekretaris). Lede: mev. Vivian Allen, mnr. T.E. Andrews, Dr. N.A. Coetzee, maj. N.M. Lemmer, mnr. W.J. Punt, mnr. W.S. Robertson en mnr. E. de V. Stegman. Mev. Vivian Allen het 'n lesing oor die vroeë geskiedenis van Pretoria gegee. Sy is 'n kleindogter van mnr. George Heys.<sup>16)</sup>

In die jaarverslag oor 1970 is o.m. aangeteken:

"Die verdwyng van ou geboue wat reeds landmerke is en historiese en/of argitektoniese waarde het, bly 'n voortdurende bekommernis vir u Bestuur."

Op die bestuursvergadering van 12 Mei 1971 is o.m. getuig dat die komitee insake Kerkplein simpatiek geluister het na die versoë van mnre. N.L.P. van der Walt, W.S. Robertson en T.E. Andrews op 19 April 1971. Raadslid ds. G.J. Davidtsh verteenwoordig die stadsraad in die bestuur van die Genootskap. Die Genootskap is teen die vernoeming van die Koningin Wilhelmina-laan <sup>17)</sup> wat 'n ander naam sou kry.

Die gedenkplaat ter herinnering van Jan F.E. Celliers se woning sal deur die eienaars (mnre. Engel en Ruyter) van die nuwe gebou betaal word. Die koste is R800,00. Die bedoeling is om mev. Stegmann, 'n dogter van die digter, te vra om die plaat in September te onthul, aldus die notule van die bestuursvergadering van 4 Augustus 1971. Die argiefstukke is nou georden en besluit is om al die argiefstukke in bruikleen aan die Transvaalse Argiefbewaarpark te skenk. Dit sou 'n "oop versameling" wees.

'n Deel van Strubenkop is, as 'n deel van erf 206 Lynnwood, vir sosio-historiese en parkdoeleindes geproklameer. Die vraag is gestel of die Genootskap belang in verdere ontwikkeling van die terrein stel. 'n Komitee is vir dié doel benoem. Tydens die afwesigheid van mnr. P.O. Kraamwinkel is mnr. J.D. Bodel as tydelike sekretaris benoem.<sup>18)</sup>

Op die bestuursvergadering van 11 November 1971 is o.m. aangekondig dat die voorsitter en ander bestuurslede uitgenooi



is om die skaalmodel van Kerkplein te besigtig. Verklaar is dat die Genootskap met reg trots was op die pogings om die westelike kant van die plein te red.<sup>19)</sup>

#### 4. Vergaderings in 1972.

Tydens die jaarvergadering van 13 April 1972 het mnr. Rode die aanwesiges oor die onderwerp "Hedendaagse Pretoria en sy probleme" toegespreek.<sup>20)</sup>

Volgens die jaarverslag oor 1971 was die ledetal op 31 Desember 1971 soos volg saamgestel: Erelede - 15, lewenslede - 38, gewone lede - 161. Die skooltuinwedstryd het soos volg verloop: 1. Laerskool die Poort, 2. Laerskool Rachel de Beer, 3. Laerskool Pretoria-Oos. Tewens is sertifikate aan elf skole uitgereik. Op 15 Oktober 1971 is 'n gedenkplaat aan die woonstelgebou Jan Celliers, Kotzéstraat 166, Sunnyside, aangebring. Mev. M.E. Stegmann, 'n dogter van die digter, het die onthulling verrig. Die geleentheidspreker was die burgemeester, raadslid Dr. G.J. Davidsz.

Die volgende bestuur is vir 1972 verkies: mnr. N.L.P. van der Walt (voorsitter), prof. Dr. P.C. Coetzee (ondervoorsitter), mnr. J.D. Bodel (penningmeester), prof. Dr. F.J. du Toit Spies (redakteur) (opgevolg deur mnr. H.M. Rex), mnr. J.H. Snyman (argivaris) en mnr. P.O. Kraamwinkel (sekretaris). Lede: raadslid G.J. Malherbe, mnr. T.E. Andrews, Dr. N.A. Coetzee, dr. C.J.P. Jooste, maj. N.M. Lemmer, mnr. W.J. Punt, mnr. E. de V. Stegmann.<sup>21)</sup>

Tydens die bestuursvergadering van 24 Mei 1972 is o.m. oor die grootskaalse verandering van straatname gekla. Die Genootskap is nie daarin geken nie. Vroeër was dit, sover lede hulle kan herinner, wel die geval. Die Direkteur van Stadsbeplanning en Argitektuur vra die Genootskap voorstelle vir geskikte stadsgebiede en straatname in verband met die herbeplanning van Lady Selborne en Pretoria-Wes.<sup>22)</sup>

Prof. Dr. F.J. du Toit Spies is op die bestuursvergadering van 25 Oktober 1972 gelukkigwens met sy aanstelling as die Republiek se kulturele attaché in Brussel. Aan hom is dank betuig vir sy bydrae en waardevolle werk wat hy oor 'n tydperk van baie jare aan die Genootskap gelewer het. In verband met straatname wil dit voorkom of die Genootskap in die toekoms deur die stadsraad geken sal word in verband met straat- en voorstadbenamings. Mnr. T.E. Andrews en prof. Dr. F.J. du Toit Spies dien in 'n komitee van die stadsraad oor straatname. In verband met die aanstaande vertrek van prof. Dr. F.J. du Toit Spies is besluit om 'n skrywe aan mnr. H.M. Rex te rig om weer redakteur van "Pretoriana" te word.

Die herhaaldelik genoemde ou NZASM-brug sal, in verband met beplande padverbreding, gesloop word. Die stadsraad is gevra dat 'n boog aan die westekant van die spruit behoue sal

bly in die beoogde tuinaanleg.

Krugerdagkranslegging is deur die voorsitter en die sekretaris bygewoon en 'n krans is gelê. Die slooping van die voormalige woning van Dr. C.L. Leipoldt (Mearsstraat 125, 125A) het die vraag laat ontstaan of 'n gedenkplaat aangebring kan word. Mnr. Robertson het grafte van gesneuwelde Britse soldate in die Ou Begraafplaas besoek en o.m. vasgestel dat deur verowering belangrike feite op grafstene dreig om verlore te gaan. Dit moet voorkom word. Mnr. Andrews beoog om deur middel van die "Boy Scout"-beweging opskrifte van grafstene in die Ou Begraafplaas aan te teken. Dr. C.J.P. Jooste sal probeer om die Voortrekkers hierby te betrek.

#### 5. Vergaderings in 1973.

Na aanleiding van die mededeling van die stadsklerk dat beoog word om 'n uitkykpos op Strubenkop te plaas het die Genootskap, op sy bestuursvergadering van 7 Februarie 1973, verklaar dat die ontwerp by die oorspronklike blokhuisonstruksie moet aanpas. Die stadsraad is gevra om die terrein te omhein en die materiaal te bewaar. In verband met die benaming Sesmyspruit is die stadsklerk van Verwoerdburg aanbeveel om die bestaande naam tot by die rif op die ou Potchefstroompad te behou. Verder weswaarts geld die benaming Hennopsrivier. 'n Herdenkingsuitgawe in verband met die vyf-en-twintigste bestaan van die Genootskap word beoog. Besluit is dat Dr. N.A. Coetzee op 9 Februarie 1973 'n krans by die monument van luit.-kol. Henning Pretorius sal lê.<sup>23)</sup>

Volgens die jaarvergadering oor 1972 is die volgende bestuur vir 1973 verkies: mnr. N.L.P. van der Walt (voorsitter), prof. Dr. P.C. Coetzee (onder-voorsitter), mnr. J.D. Bodel (penningmeester), prof. Dr. F.J. du Toit Spies (redakteur, opgevolg deur mnr. H.M. Rex), mnr. J.H. Snyman (argivaris) en mnr. P.O. Kraamwinkel (sekretaris). Lede: raadslid G.J. Malherbe, mnr. T.E. Andrews, Dr. N.A. Coetzee, Dr. C.J.P. Jooste, maj. N.M. Lemmer, mnr. W.J. Punt, mnr. W.S. Robertson, mnr. E. de V. Stegmann. Op 31 Desember 1972 was die ledetal soos volg saamgestel: erelede - 15, lewenslede - 14, gewone lede - 164. In verband met die skooltuinwedstryde is die eerste prys toegeken aan die Hamilton Primary School, die tweede prys aan die Laerskool Die Poort. Verder is sertifikate van verdienste aan tien skole toegeken.

Die stadsraad het teen restaurasie van Strubenkop besluit omdat daar so weinig van die blokhuis oor is. Die Suid-Afrikaanse Raad vir Oorlogsgrafte het besluit om Britse militêre grafte op te knap (1880-1881) om verowering teen te gaan. Aangaande die Voortrekkergrafte op Claremont het die Genootskap die begeerte uitgespreek dat dié begraafplaas onder toesig en sorg geplaas word. Die eertydse herehuis van Sammy Marks is

deur die bestuur en hulle gades besoek. Verder is 'n afsheidsfunksie vir prof. Dr. F.J. du Toit Spies en sy gade ten huise van die voorsitter mnr. N.L.P. van der Walt gehou.

Tydens die bestuursvergadering van 2 Mei 1973 is besluit dat die bestuur van die Genootskap op 5 Mei 1973 ondersoek ter plaatse by Strubenkop sal doen. Onderhandelings is met mnr. A.A. Balkema, uitgewer te Kaapstad, gevoer om 'n gedenkuitgawe van "Pretoriana" in boekvorm te publiseer. Beoog word die plasing van artikels en foto's wat in dié tydskrif verskyn het. Mnr. Balkema se aanbod is aanvaar.<sup>24)</sup>

Op die bestuursvergadering van 18 Julie 1973 is gerapporteer dat die "British War Office" se antwoord in verband met blokhuse nog nie ontvang is nie. Indien geen betroubare inligting met betrekking tot Strubenkop ontvang word nie, sal die Genootskap uit plaaslike navorsing moet put. Die stadsraad reken dat restourasie nie die moeite werd is nie. Die Genootskap verskil in dié opsig. Inspeksie sal ter plaatse geskied met die stadsraaddlid vir dié wyk, mnr. A.F. Aab.<sup>25)</sup>

Mnr. W.J. Punt stel die hou van 'n nasionale konferensie van historiese verenigings voor. Die Genootskap moet die inisiatief neem. Mnr. Punt ontvang die opdrag om die aangeleentheid met die RGN, die Stigting Simon van der Stel, die Suid-Afrikaanse Akademie en/of die afdeling Kultuursake van die Departement van Nasionale Opvoeding te bespreek en terug te rapporteer.

In verband met bustoere is verklaar dat daar 'n behoefte aan kort groeptoere oor naweke in en om Pretoria te onderneem bestaan om historiese besienswaardighede te besigtig. Mnr. W.J. Punt, T.E. Andrews en Hermann M. Rex sal die saak bespreek en by die volgende vergadering verslag doen.

Mnr. Andrews dring aan op padwysers by Diamond Hill en Petronella (Britse grafte, Boeregrafte). Die Genootskap sal die aangeleentheid ondersoek en belangstellende liggamers nader om aanduidingsborde op te rig.<sup>26)</sup>

Die volgende bestuursvergadering is op 5 September 1973 gehou. Die sekretaris het mej. C.W. van Rensburg as sekretaresse voorgestel. Bestuurslede mnr. W.S. Robertson, J.D. Bodel, E. de V. Stegmann en T.E. Abdreus het die reeds vroeër genoemde Voortrekkergrafte besoek. Die vraag is wie eienaar van die grond is. Borge word vir die beoogde Nasionale Konferensie van Historiese Verenigings gesoek, aldus mnr. W.J. Punt.

In verband met bustoere het mnr. W.J. Punt verklaar dat die voorbereidende werksaamhede moet voortgaan. Dergelike toere kan suksesvol wees.

Besluit is dat die stadsraad versoek word dat 'n verhoogde hulptoelae betaal word. Dalk kan ook 'n toelae van die Departement van Nasionale Opvoeding verwag word. In verband met plekname het die komitee van die stadsraad besluit dat 'n deel

van Danville (uitbreiding) na lede van die Staatsartillerie vernoem word en 'n ander deel na Springbokrugbyspelers.<sup>27)</sup>

Op die bestuursvergadering van 17 Oktober 1973 is o.m. genoem dat een van die Voortrekkergrafte van J.J. Booysen is. Besluit is om 'n proef met bustoere te neem.<sup>28)</sup>

Op die volgende bestuursvergadering (28 November 1973) is besluit om, in verband met Strubenkopfort, 'n afvaardiging na die stadsraad te stuur. Bestuurslede het na die model van Kerkplein gaan kyk. Daar heers onsekerheid oor geboue wat moet bly en dié wat dalk gesloop word. Die Genootskap huldig die standpunt dat belangrike ou geboue gered moet word en besluit om 'n sterk brief aan die regering te rig.

Die Stigting Simon van der Stel het verskillende verenigings in kennis gestel dat die plan in verband met die hou van die Nasionale Konferensie van Verenigings in 1974 geloods sal word. Bustoere is as gevolg van die petroلكwessie op die lange baan geskuif. Toelaes ontvang: R300,00 van die stadsraad van Pretoria; R200,00 van die Departement van Nasionale Opvoeding. Besluit is om aansoek by die Transvaalse Provinsiale Administrasie te doen. Mnr. Rex sien nie kans om met "Pretoriana" voort te gaan nie.<sup>29)</sup>

#### Verwysings.

1. A1266, notule bestuursvergadering, 15.1.1969.
2. Ibid., notule jaarvergadering, 24.4.1969.
3. Die jaarverslag (1968) is gepubliseer in "Pretoriana", nr. 59, April 1969, pp.1-2; "Pretoriana", nr. 60, Augustus 1960, "Charl Andries Celliers", pp.1-3 (met foto).
4. A1266, notuleboek, jaarverslag 1968, "Pretoriana", nr. 59, April 1969, pp.1-2.
5. Ibid., notule bestuursvergadering, 17.6.1969.
6. Ibid., notule bestuursvergadering 27.8.1969.
7. Ibid., notule bestuursvergadering, 5.11.1969.
8. Ibid., notule bestuursvergadering, 4.2.1970. Oor die Staatsgimnasium: "Pretoriana", nr. 61, Desember 1969, prof. Dr. F.J. du Toit Spies, "Nogmaals die Staatsgimnasium", pp.1-3.
9. Die jaarverslag oor 1969 is gepubliseer in "Pretoriana", nr. 63, Augustus 1970, pp.1-4.
10. A1266, notule bestuursvergadering, 9.6.1970.
11. Ibid., notule bestuursvergadering, 12.8.1970.
12. Ibid.
13. Ibid., notule bestuursvergadering, 3.2.1971.
14. "Pretoriana", nr. 65, April 1971, prof. Dr. F.J. du Toit Spies, "Die huis van die digter", pp.1-6.
15. Ibid., nrs. 66-67, Augustus-Desember 1971, "Annual Report 1970", pp. 19-24 (met ledelys).
16. A1266, notule jaarvergadering, 15.4.1971.
17. Ibid., notule bestuursvergadering, 12.5.1971.

18. Ibid., notule bestuursvergadering, 4.8.1971.
19. Ibid., notule bestuursvergadering, 11.11.1971.
20. "Pretoriana", nr. 68, April 1972, Jaarverslag 1971, pp.21-23.
21. Kyk verwysing nr. 20.
22. Ibid., notule bestuursvergadering, 24.5.1972.
23. Ibid., notule bestuursvergadering, 7.2.1973.
24. Ibid., notule bestuursvergadering, 2.5.1973.
25. Ibid., notule bestuursvergadering, 18.7.1973.
26. Ibid., notule bestuursvergadering, 18.7.1973.
27. Ibid., notule bestuursvergadering, 5.9.1973.
28. Ibid., notule bestuursvergadering, 17.10.1973.
29. Ibid., laaste notule in A1266 (deel 1), bestuursvergadering, 28.11.1973.  
Eerste notule in deel 2, bestuursvergadering, 13.2.1974.

-o-



Skildery deur 'n onbekende van die amptelike opening deur die Staatspresidente F.W. Reitz van die Oranje-Vrystaat (links) en S.J.P. Kruger van die Zuid-Afrikaansche Republiek (regs) van die spoorbrug oor die Vaalrivier by Vereeniging op 21 Mei 1892; die skildery is vermoedelik kort na die opening gemaak en hang in die eetsaal van die Sammy Marks-huismuseum Swartkoppies by Pretoria-Oos.

Foto: NASKO

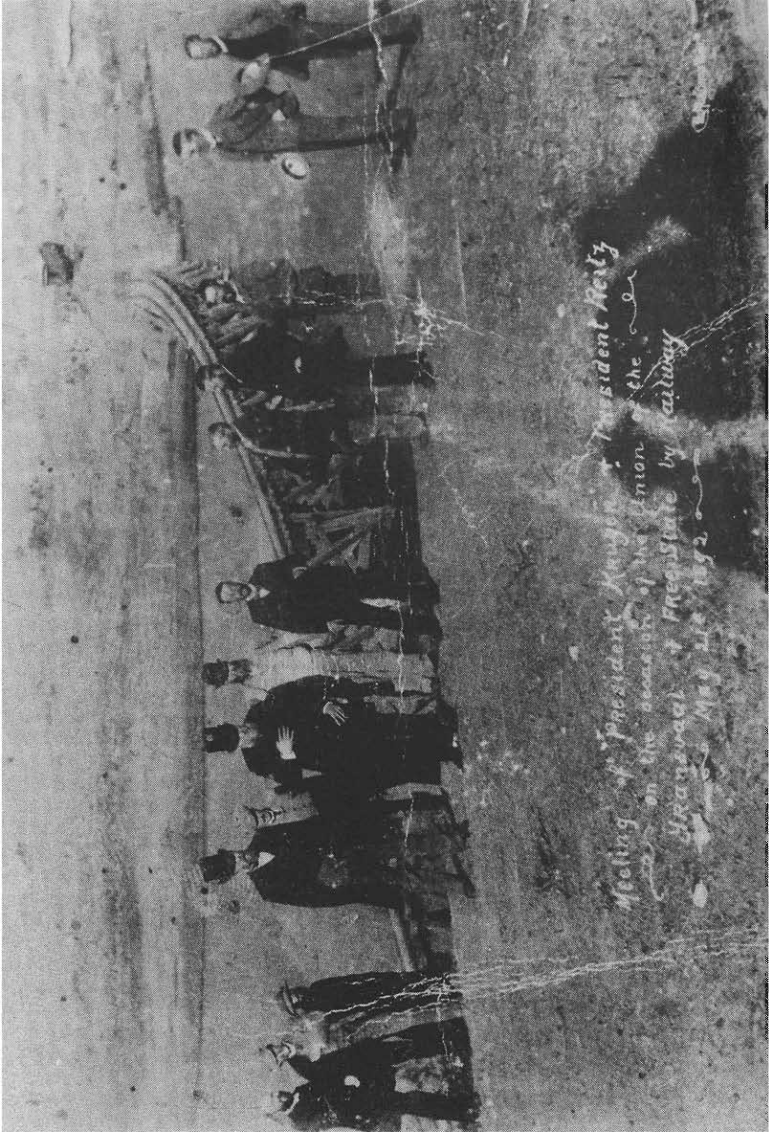


Foto van die Staatspresident F.W. Reitz van die Oranje-Vrystaat (vierde persoon van links) en S.J.P. Kruger van die Zuid-Afrikaansche Republiek (sesde van links) by die amptelike opening van die spoorbrug oor die Vaalrivier by Vereeniging op 21 Mei 1892. Die heer in wit kostuum regs van President Kruger is generaal Nicolaas Smit, visepresident van die ZAR.  
Foto afkomstig van NASKO, Pretoria